

”חידושים” מארח את הצלם עדי נס, בן שיכוניה של קריית גת

שיכונים מכושפים

”באמצעות הצילום המבנים אני יכול לברוא לעצמי מחדש את המקום שהיה לי ואת מי שהייתי, לתת תיקון לנשמתני על ידי הפיכת ההזנחה והעליבות של ילדותי לרומנטיות ולחלק ממיתוס בעזרת תאורה ועיצוב”

עדי נס

רות ונעמי מלקטות. צילום: עדי נס

את אתרי הצילום ואת הדמויות המצולמות. אחת ההחלטות הראשונות שלי הייתה שכל הנערים המצולמים יהיו כהי עור. באורח זה רצייתי להתייחס לסוגיית העדתיות. הוריהם של "העולים", חבריי לכיתה, עלו בשנות החמישים והשישים מצפון אפריקה, וילדיהם, אף כי נולדו בארץ, המשיכו להיקרא "העולים". הם שוכנו בשיכונים בעיירות הפיתוח, אך בדמיונם המשיכו לחיות במקומות אחרים.

את התצלומים של סדרת "הנערים", שהצגתי בתערוכה, הדפסתי כך שצבע עורם של הנערים יראה זהבהב. כך התחברתי לפנטזיה שחיינו בה אז - ימים שבהם יכולנו לשבת על מקלט בטון מלוכלך בלב השיכון ולדמיין שאנחנו מלכי העולם. הצפיפות בשכונה, בתקופה שבה לא היו 47 ערוצים בטלוויזיה וכולם שיחקו בחוץ, יצרה בי דבר והיפוכו. בעיני הילד שלי השכונה הייתה עולם ומלואו שהכול מתרחש בו, אך היו גם לא מעט חרדות ופחדים בעולמי הילדי. השכונה הייתה סוג של כלא. השיכונים סגרו עלינו. הסורגים בחלונות, התקררות הנמוכות, הנרקומן בפינת הרחוב והאוטובוס המאסף לתל אביב שהפסיק לפעול בשבע בערב לא אפשרו לנו כל מוצא.

באחת מן התמונות מצולמים תאומים זהים שרועים על גג הבטון של מקלט ציבורי, אוהבים ועוינים איש את רעהו. אלה הם האחים קסטור ופולידאוקס, הדיוקסרים, בניו של זאוס, שנדרו לחיות לסירוגין באולימפוס ובשאל. בתצלום בולטים ההפכים - המואר והאפל, הפתוח והסגור, הצומח והשרוף, הרך והקשה. זהו היחס שלי אל מקום ילדותי - אהבה ושנאה, געגועים ונוסטלגיה, אכזבה וכאב.

ההיסטוריון מעוניין בכרונולוגיה של האירועים על ציר הזמן, ואילו הסוציולוג בודק מה התרחש בקהילה מסוימת בנקודת זמן נתונה. אני, כאמן, מתעניין בציר העומק - בחלומות, במאויים ובזיכרונות. המסע בזיכרון אפשר לי להביט בעיניים בוגרות בסיטואציות מוכרות מעברי, מנעוריי, אבל המבט הבוגר בזיכרונות אלה חשף בהם תבנית שאינה תלויה זמן ומקום: תבניתו של המיתוס.

נער בודד היושב על שפת מדרכה ומביט בכבואתו בשלולית על הכביש הוא נרקיס. נער עגום המגדל עורב העומד על כתפו הוא גלגולו של נמרוד. האונס של דיוניסוס משוחק על ידי קבוצת נערים המתקוטטים עם נער בן גילם ומשכיבים אותו על הארץ במטרה להפשיטו. נער יפה תואר השוכב על הכביש וסביבו התקהלות של נשים הוא אדוניס.

המיתולוגיה היוונית מספרת כי בשעת גסיסתו של אדוניס, שהיה הנער היפה בעולם, התקבצו סביבו כל האלות וזעקו לזאוס שיצילו ויעשה אותו לבן אלמוות. תפילתן התמלאה רק בחלקה. אדוניס הפך לצעיר לנצח, לפרח המתכלה בכל שנה ושם ופורח באביב הבא.

"ישנה שכונה אחת לא רחוקה מכאן / גגות לה אדומים ודקל גבה צמרת / שכונה נאה מאד ושמה שכונת חיים / והיא נראית ממש כמו כל שכונה אחרת. / זו לא שכונת פאר, זו לא שכונה של עוני / ויש בה ילדים כמוך וכמוני / בואו נספר כיצד חיים הילדים בשכונת חיים".

בילדותי בערוץ האחד שהיה בטלוויזיה שרו הילדים משכונת חיים את שירו של יורם טהר-לב ותיארו את השכונה כמקום קסום ורומנטי, שאמנם אין בו בתי אפנה וחנויות פאר ואנשים אינם קונים בו מותרות, אבל יש בו חיים. גדלתי במין שכונה שכזו בקריית גת. לא בכתי השיכונים כי אם בכית דו משפחתי עם גינה קטנה ואופניים. ובבקרים, כשאופניי לא נשענו עוד על דופן המחסן, ידעתי שהם ב"שכונת הקוסמים", המקום שבו כל דבר יקר נעלם באורח פלא גם אם הוא קשור ונעול. לילדים ב"שכונת הקוסמים" קראו "העולים". זה היה מין מקום שדווקא מילות שירה של חוה אלברשטיין היטיבו לתארו:

"מקום בו הגבול הוא קרוב מאוד, הוא בתוך כל חדרי מדרגות. נלחמים בצפיפות, במחנק, ברחובות המכוסים באבק. / באבק שנספג בכרים, באבק שנספג בשמיכות, באבק שחודר גם אל החלומות. / שם צומחים ילדים בלי שדות, בלי פרחים ובלי אשלות. ילדים ציפורים, עפים בתוך מעליות, מחקים משחקי טלוויזיה, מחקים משחקי כנופיות. / מחכים שהזמן יעשה את שלו".

בשנת 2000, כ־12 שנים אחרי עוזבי את העיר, זכיתי בפרס גוטסדינר של מוזיאון תל אביב לאמנות. מלבד מענק כספי, ששימש אותי להפקת תערוכה, הוענקה לי גם אפשרות להציג במוזיאון. החלטתי להקדיש את התערוכה למי שלכאורה דיוקנותיהם לא יזכו לעולם להיות תלויים על קירותיו של מוזיאון. בחרתי לעשות את ילדי השכונה לגיבורים הראשיים של סדרת התצלומים החדשה. גיבורים לא ידועים, שאיש מעולם לא שר את שיר תהילתם, משום שעל פי המיתוס הישראלי הם אינם חלק ממה שמכונה "ישראל היפה". הרעיון לתערוכה היה פשוט: לביים ולצלם בנופי ילדותי את בני דמותם של נערי השכונה ברוח סיפורי המיתולוגיה היוונית. הנושא המרכזי ביצירתי היה מאז ומעולם סוגיות של זהות בחברה הישראלית. במוקד סדרת העבודות שזיכתה אותי בפרס היה הצבא ככור ההיתוך של מדינת ישראל, ואילו בתערוכה החדשה בחרתי בחלק אחר ממרכיבי הזהות הישראלית. יצאתי מביתי שבמרכז אל הפריפריה, אל השכונות, אל השיכונים, אל עיירות הפיתוח, כדי להתבונן באופן שבו הזהות והאינטימיות הגברית מתרקמות בהם. כיוון שאני יוצר צילום מבויים, יש ביכולתי לקבוע מראש

פרויקט שיקום שכונות, ופועלי העירייה צבעו את כל השיכונים ב"שכונת הקוסמים" בצבעי קרנבל. בשטחי הבור בדרך לבית הספר התיכון התקינה העירייה צעצועי פיברגלס שצבעיהם העליזים היו זרים לאפרוריותה של העיר. חדות הנערים המשועממים בלילות לא נבעה מטיפוס בסולמות או מגלישה במגלשות, אלא מהבטה בפיברגלס הנוער, בתפאורה ששובצה בין השיכונים כדי להסתיר את הבעיות האמתיות שלא טופלו.

מציאות חיי מעולם לא הייתה כמו במיתולוגיה היוונית - הופעה פתאומית של זאוס כאש פלאית המשנה את מסלול הדברים. מגלשת הילדים השרופה ניסתה להביע את הרצון העז שלנו לשרוף את הגשר לעולם הילדות, לבטא את התשוקה העזה והמיניות שהודחקו בצפיפות, או אולי פשוט להתעלל במי שיישאר ללא נעליים בסופו של הלילה ויהפוך לקרבן של החברה.

הפער בין עשירים לעניים לא הורגש בילדותי. כולם חלקו אותו מחסור. אולם לפני שנים אחדות, עם הנהגת המדיניות הכלכלית החדשה בידי בנימין נתניהו, הורחבו הפערים החברתיים והועמקו. הרגשתי אז צורך לתת ביטוי לדברים. גם המשבר האישי שחוויתי באותה תקופה קיבל ביטוי בסדרת תמונות שקראתי לה "סיפורי התנ"ך". סדרה זו הוצגה במוזיאון תל אביב לאמנות.

ניתוב?? צילום: עדי נס

במשך השנים שבהן עסקתי ברבדים השונים

של הזהות הישראלית, שהם בעצם הרבדים השונים באישיותי, הייתה הגבריות הנושא המרכזי ביצירתי משום שאני גבר. זהותי המינית הוסיפה יסוד של הומו ארוטיות לתמונות. הרקע שלי כבן עדות המזרח וכמי שגדל בעיירת פיתוח בא לידי ביטוי בסדרת הנערים; הצבא כחוויה מכוננת לכל ישראלי בא לידי ביטוי בתמונות החיילים; ועובדת היותי אמן בא לידי ביטוי בעבודותי ברמיזות לציורים מן ההיסטוריה של האמנות.

בשנים האחרונות, עם ההרעה במצב הכלכלי והמיתון הגדול, חשתי שישאל נמצאת במשבר זהות וכך גם צילמתי את הגיבורים המרכזיים של סדרת התנ"ך. כולם בני אדם שאיבדו את זהותם - ההומלסים, אנשי הרחוב, מי שמצאו את עצמם בשולי החברה. וכמי שעוסק שנים רבות בסוגיות של זהות ומגדר, הרי לא היה סיפור שהתאים לי לפתיחת הסדרה יותר

פעם רכבתי באופניי ברחוב המרכזי בעיירה, אופנוע פגע בי והוטלתי אל הכביש. מיד הוקפתי בהמון אנשים שירדו מבתי השיכון שמסביב. התעלמתי מן הכאב ומן העלבון ורק דבר אחד הטריד אותי. לא רציתי להיות הסיפור המרכזי בבוקר המחרת בעיר.

את התקהלות האנשים במציאות הפכתי בתמונה המבוימת להתקהלות של נשים, כרמז לסיפורו של אדוניס, אך גם כייצוג נאמן לאווירה שזכרתי מאותם הימים בקריית גת. בילדותי נראו הרחובות כאילו הם שייכים לילדים, אך כל אימת שברחתי בבוקר מבית הספר, נדמה היה לי שהרחובות נכבשו על ידי הנשים, עקרות הבית.

המיתולוגיה היוונית מספרת על אחת האלות שקוללה להיות הריונית לעד. גם בקריית גת היו נשים שהיו הריוניות תמיד ולא הווקא מזרעו של זאוס. העמדתי דמות אחת כזו לצדו

של הנער, כרמזו למחזור החיים. בתמונה ניסיתי להתייחס לסוגי הנשיות השונים ברחוב - הנשיות שמיוצגת על ידי הדיווח בחלון, נשיות של הדוגמניות בפוסטר והנשיות העגלגלה והבוגרת של הנשים שברחוב. המשכתי וריבדתי את הדימוי החדש עם יצירתו של רובנס "מות אדוניס" ועם התמונה המפורסמת שצולמה בשנות השבעים במכללה בארצות הברית ובה סטודנטית הכורעת על גופתו של חבר ללימודים שהפגין נגד

המלחמה ונורה על ידי שוטרים. אנו, בישראל, מכירים זאת היטב - מוות חסר תוחלת של נער.

בתמונותי זהות הנער הייתה במרכז ולכן הנער מעומת עם בכואתו שבשולולית, עם אחיו התאום, עם אחיו הגדול, עם בני גילו או עם הנשים. את התחושות הקשות שחשתי בעיר הקצנת גילי או ידי התאורה. את סדרת החיילים הקפדתי לצלם באור רך ורומנטי של שעת בין ערביים, ואילו בפרויקט הנוכחי לא נמלטתי מאור הצהריים החזק, הקונטרסטי. נתתי לאור השמש הישראלי לפרוץ אל העבודות כמו מין פתח של תקווה לעתיד. אבל אור השמש הקצין גם את ייצוג האופל והמוות בעבודות אלה. הרי אותו אור היה חודר מבעד לעמודים שמתחת לשיכונים אל החניה של השיכון הסמוך, שם היו הנערים מעשנים.

בשנת 1977 הכריז ראש הממשלה המנוח מנחם בגין על

כדי להגיע לבית אחר. כמו כן, הם תמיד צולמו ברגעים של שפל ודחק. לבי היה עם הגר הרחוקה, עם יצחק שננטש, עם שאול הנכבד ועם יוסף הבודד.

בארץ יש תחושה שלעולם אנשים אינם יכולים לחזור למחוזות ילדותם: הכול השתנה במרוצת השנים - הקיבוצים, הערים, המושבים. באמצעות הצילום המבויס אני יכול לברוא לעצמי מחדש את המקום שהיה לי ואת מי שהייתי, לתת תיקון לנשמתו על ידי הפיכת ההזנחה והעליבות של ילדותי לרומנטיות ולחלק ממיתוס בעזרת תאורה ועיצוב.

קובי אוז, יליד שדרות, שר:

"יש אנשים מגולגלים בתוך נייר עיתון, חיים בתוך קופסה של שימורים אצלנו במטבח [...] יש מדינה שמתחבאת מתחת איזה קו, ויש סטטיסטיקה שנכתבה בתוך נייר עיתון".

עדי נס

נולד ב־1966 בקריית גת. מתגורר ועובד בתל אביב. בוגר המחלקה לצילום באקדמיה לאמנות ולעיצוב בצלאל (1992). הציג את עבודותיו בתערוכות יחיד ובתערוכות קבוצתיות רבות בארץ ובעולם. נס זכה בפרסים חשובים, בהם פרס משרד החינוך, התרבות והספורט ב־1999, פרס נתן גוטסדינר של מוזיאון תל אביב לאמנות ב־2000, ופרס לאון קונסטנטינר לצילום של מוזיאון תל אביב לאמנות ב־2003. נוסף על כך, הוא האמן הנבחר של הקרן למצוינות בתרבות משנת 2005.

עבודותיו מצויות באוספים ציבוריים רבים, בהם אוספי המוזיאונים הגדולים בארץ, אוסף המוזיאון היהודי בניו יורק, אוסף המוזיאון לאמנות עכשווית בסן דייגו, אוסף המוזיאון לאמנויות יפות בסן פרנסיסקו ואוסף המוזיאון לאמנות בקולומבוס, ובאוספים פרטיים בארץ ובחו"ל.

מסיפורן של רות ונעמי.

אחת ההחלטות הראשונות שקיבלתי בטרם התחלתי בכימוי ובצילום של הסדרה הייתה שאת גיבורי התנ"ך שלי אמקם בסביבה עירונית. הבעיה הראשונה שנתקלתי בה הייתה איך לתרגם את הנופים החקלאיים שהופיעו בציורי התנ"ך למראות אורבניים עכשוויים. הפתרון שמצאתי היה להכניס את הטבע העירה דרך השוק הפתוח - שוק ירקות כמו השוק בימי שני וחמישי שזכרתי מקריית גת. העולם שבו מיקמתי את הדמויות ביקש לשקף שבר וחורבן, ולכן בחרתי במקום מוזנח ומלוכלך לאתר צילום. אולם לא איור לסיפורי התנ"ך ביקשתי ליצור, אלא אמנות שיש בה רבדים שונים. הפשט היה מראות של דלות ועוני, הרמוז היה רות ונעמי. ואף שהתמונה הופיעה ללא כותרת, שתי הנשים שצילמתי הפכו לרות ונעמי בזכות תנוחת המלקטת ("רות המלקטת בשדה בועז") ובזכות קווצת השיער של האישה הצעירה שנצמדה, בשל רוח פתאומית שנשבה, לגופה של האישה המבוגרת ("באשר תלכי אלך"). רמז נוסף ששתלתי בדימוי החדש שיצרתי, אשר יצר הד של תקופה חקלאית רומנטית מן העבר, היה המחווה לציור המלקטות של מייה. מתוך העיסוק המרכזי שלי במגדר ובזהות בחרתי בסיפורן של רות ונעמי, סיפור אהבה שגיבוריו נשים. את תנוחת הנשים המלקטות בחרתי גם בעקבות תאוריות שונות שלפיהן הנשים בחברה המסורתית היו מלקטות, להבדיל מהגברים - הציידים. שעה שתכננתי את הצילום חשבתי על כך שאני מביט לאחור מן המאה ה־21 אל תקופת התנ"ך. לכן בניתי דימוי שפעולתו הפוכה. פיזרתי בשוק הפתוח שקים של בצל, והנשים התבקשו לאסוף את הבצלים לקופסת קרטון. במקום הדמעות שמוליד צערן מלקטות הנשים בצל הגורם לדמעות. מגע ידיהן בכצל באור זהוב של בין הערביים הופך אותו למעין מטבעות של זהב עבורן. בעבור העניים שאריות ירקות בסופו של יום בשוק הפתוח הריהן אוצר גדול.

הפקות הצילום שלי נבנות כהפקות קולנוע שכל פרט בהן מתוכנן ומתוזמר היטב. על פי רוב אינני משלב טקסט או אלמנטים גרפיים בתמונות. כאשר העוזרת שלי הכינה את הסט לתמונת המלקטות, ראיתי כי על אחד הארגזים רשומה כתובת, וביקשתי ממנה להשליכו ולהחליפו בארגז ללא כתובת. והנה, כשפיתחתי את התמונה, הופיע לפתע בעומק הפריים הארגז שהושלך ועליו הכתובת הפוכה. "בראשית" היה כתוב שם. העניין מצא חן בעיניי ובחרתי להדפיס את הפריים הזה. דווקא. שהרי רות הייתה חוליה מקשרת בין בראשית, תקופת האימהות, ובין דוד המלך, שהיא הייתה אם סבו. דוד המלך מופיע בתמונה אחרת בסדרה כפרח עירוני החובק בזרועותיו את יהונתן אהובו כאילו היה כלי נגינה.

כדי לחדד את השבר שהיה על התמונות לשקף בחרתי לסדרת סיפורי התנ"ך אך ורק גיבורים שהיה להם עניין כלשהו עם הבית: איוב איבד את ביתו ועולמו, דוד ברח מן הארמון והתפרנס מגביית דמי חסות בדרכים, רות ונעמי עזבו בית אחד